

amelyek reményt nyújtottak az otthon maradtak számára és segítettek nekik megérteni a háborút. A szerző külön kiemeli az ausztrál Will Longstaff festményét, ami a Belgiumban található Ypres-i *Menin Gate* nevű háborús emlékművet örökíti meg (*Menin Gate at midnight*). A festményt sok ezer ausztrál zarándok kereste fel Canberrában, hogy előtte emlékezzen a hősökre. A kiállításokon túl az emlékművek váltak a megemlékezők főbb úti-céljává és a ceremóniák központi helyszínévé. A háború után egyénileg és szervezett csoportokban is sok ausztrál és kanadai utazott el a csatatereteket felkutatni. A déli földrészeiről csupán egy jelentősebb csoportos zarándoklat indult az öreg kontinensre, ezt Első Ausztrál Hadisír Zarándoklatnak (First Australian War Graves Pilgrimage) nevezték. Az összes domínium közül a kanadaiak szervezték meg a legjelentősebb utat, ami a franciaországbeli Vimy Ridge-be vezetett, ahol 1936-ban felavatták a *Kanadai Nemzeti Vimy Emlékművet*. Az eseményre közel tíz ezer kanadai érkezett és összesen több mint ötven ezer ember gyűlt össze az elesett hősök tiszteletére. A rendezvény sajátosan ötvözte a nemzeti identitást és az Egyesült Királysághoz fűződő alárendeltséget, mint ahogy a Villers-Bretonneux-i *Ausztrál*

Nemzeti Emlékhely 1938-as leleplezése is, ami nagyban hozzájárult az ANZAC (Australian and New Zealand Army Corps) birodalombarát katonai hagyományainak megteremtésében.

A Nagy Háborút követően Magyarországon is megemlékeztek a hősi halottakról. Településként épültek a háborús emlékművek és nyilvános megemlékezéseket szerveztek az elesettek tiszteletére szerte az országban. A legméltóságtelesebb állami ünnepeként a Hősök Napján zajlottak. 1929. május utolsó vasárnapján Budapesten is felavatták az *Ismeretlen Katona Sírját*, amely máig a Hősök tere-re vonzza a zarándokokat, turistákat. Mindezek a nyugat-európai, elsősorban a brit példákat követve alakulhattak ki. Nem meglepő tehát, hogy a közel fél évszázadig szünetelő, de napjainkban ismét virágzásnak induló nemzeti hadisírgondozás számára David W. Lloyd munkája alapművet jelent, hiszen a zarándoklatok által kialakult modern háborús megemlékezések történetét, jellegét és jelentőségét ismerteti. A műben foglaltak és azok magas szövegű üzenetei hatást gyakorolhatnak a magyar háborús zarándoklatok, megemlékezések további fejlődésére és ezáltal a nemzeti összetartozás és a kötelességtudat erősödésére is.

Tóth Zsolt

NÉGYESI LAJOS

CSATÁK NÉMA TANÚI

A csata- és hadszíntérkutatás, hadtörténeti régészet fogalma és módszerei

(*HM hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2010. 224 o.*)

A hadirégészet a régészet egy meglehetősen fiatal, elsődlegesen építmény-, roncs-, hadisír- és harc térkutatásra irányuló irányzata.

A csataterkutatás módszertanának alapjait 1983-ban, a Little Bighorn-i csatater feltárása során fektette le az amerikai Richard Alan Fox és Douglas Scott. Az 1980-as, 1990-es években több kontinens országában vette kezdetét a nemzeti múlt, illetve a világtörténelem szempontjából fontos ütközetek helyszínének régészeti kutatása. Hazánkban elsőként a Hadtörténeti Múzeum karolta fel, illetve kívánja összefogni a csataterkutatás régészeti vizsgálatát.

Az első magyar vonatkozású hadirégészeti témájú monográfia Négyesi Lajos alezredes tollából született meg 2010-ben. (A szerző hivatalos katonai, korábban mélységi felderítőként szolgált, a Hadtörténeti Múzeum hadszíntérkutatással foglalkozó osztályának vezetője.) A kötet az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keretében végrehajtott kutatómunka eredménye, megjelenést a Nemzeti Kulturális Alap támogatta. A kötethez Holló József altábornagy, címzetes egyetemi tanár, a HM Hadtörténeti Múzeum és Intézet főigazgatója írt előszót.

Négyesi Lajos könyvének első fejezeteiben a hadirégészet nemzetközi kutatástörténetét és a XIX. században induló hazai, hadtörténeti vonatkozású terepkutatásokat ismerteti. Ezt követően a szerző a létesítmény-, a hadisír-, a roncs- és a harctérkutatás témakörét felölelő fejezetekre tagolta a hadirégészet témakörét. Négyesi számos, jelentős tudományos eredménnyel záródó, külföldi csatater régészeti kutatását összegzi. Példaként az 1361-es Wisby-i (Gotland) csatater valóságos régészeti szenzációkkal záródó feltárása említhető meg: a tömegsírokból 25, teljes páncélzatban eltemetett holttest is napvilágot látott. A szerző részletesen elemzi a csatater régészet módszertanának kialakulása szempontjából is jelentős ütközeteket, így például az amerikai lovasság legnagyobb vereségének tartott, 1876-ban lezajlott Little Bighorn-i ütközetet, amely mellett a hatalmas területen levő Brit Birodalom győzhetlenségéről szóló mítoszokat megrengető, 1879-es Isandlwana-i (Dél-Afrika) csata helyszínének régészeti kutatása említhető még példaként.

A roncs- és harctérkutatás témáját tárgyaló fejezetek több magyarországi esettanulmányt

is tartalmaznak, amelyek mindegyikében a szerző is aktívan részt vett. A hazai roncskutatás kapcsán a 2007-ben lezajlott, Baranya megyei Maty-beli tankkupola feltárása, a csataterkutatás témaköréhez a Karancs-tető (1919), a Kisbajom (1945) területén vívott csatározások 2000-es, illetve 2001-es kutatása. A kötet végén a szerző részletesen foglalkozik a csatater védelem aktuális kérdésével és a csatater pusztlásának problematikájával. Meghatározza a hazai hadszíntérkutatás távlati teendőit: a történelmi múlt szempontjából fontos ütközetek helyszínének regiszterének összeállítását; a csatater hathatósabb jogi védelmének előkészítését.

Négyesi Lajos munkája végén hangsúlyozza: „A csatatereken folytatott kutatás nem tudós passzió, hanem szükségszerűség, pusztló hadtörténelmi emlékhelyeink megmentésének eszköze.” A munka tudományos értékét tovább növeli, hogy a kötet végén a monográfia írója a nemzetközi hadszíntérkutatás témakörének részletes, teljességre törekvő irodalomjegyzékét tematikus rendben közli.

Polgár Balázs

TARTALOM

TANULMÁNYOK

PÓSÁN LÁSZLÓ	A Német Lovagrend és a lengyel–litván állam közötti „nagy háború” (1409–1411).....	3
FABIO MARTELLI	Montecuccoli új hadászati elképzelései a Turenne elleni hadjárat fényében	31
SÜLI ATTILA	Erdély és a szomszédos megyék hadszíntérré válása 1848-ban.....	63

KÖZLEMÉNYEK

OROSS ANDRÁS	Ír ezredek Magyarországon. Adalékok az állandó hadsereg téli beszállásolásának gyakorlatához az 1690-es években	117
BAGI ZOLTÁN	Honoré Bonnet hadnagy titkos küldetése	145
TÓTH FERENC	Hadik András az 1737–1739-es török háború katonai iskolájában	157
CSORBA GYÖRGY	Cserkesz–lengyel–magyar szövetség terve 1849-ben.....	171
SPECK ISTVÁN	A „Sziklai-ügy” – Budakeszi, 1956.....	183

MŰHELY

KÁLI CSABA	Teleki Béla egykori főispán első világháborús iratai a Zala Megyei Levéltárban.....	219
------------	---	-----

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

IOAN-AUREL POP – – ALEXANDRU SIMON	Források a kenyérmezei csata (1479) előzményeiről és következményéről	229
KINCSES KATALIN MÁRIA	Hadik András könyvtára. II.	239

SZEMLE

ANDREAS OBENAUUS – – CHRISTOPH KAINDEL	Krieg im mittelalterlichen Abendland (<i>Veszprémy László</i>)... ..	259
RAFFAELLA GHERARDI – – FABIO MARTELLI	La pace degli eserciti e dell’economia. Montecuccoli e Marsili alla Corte di Vienna (<i>Nagy Levente</i>)	261
BÁNKÚTI IMRE – – MÉSZÁROS KÁLMÁN	Bene Regi – A király javára. Ebergényi László császári altábornagy szerepe a szatmári békekötésben. Ebergényi László válogatott levelei és Bivolínyi István töredék naplója (1710–1711) (<i>Kincses Katalin Mária</i>)	267
BAGU BALÁZS	Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján (<i>Solymosi József</i>)	270

KEDVES GYULA – – RATZKY RITA	Csataterek Petőfije. Dokumentumok, Petőfi-művek hadtörténeti és irodalomtörténeti-poétikai elemzésekkel (<i>Kemény Krisztián</i>).....	272
BALLA TIBOR	A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, táborszernagyok (<i>Szakály Sándor</i>)	275
SALLAY GERGELY PÁL	Mindent a hazáért! Első világháborús osztrák–magyar katonai alakulat- és emlékjelvények (<i>Makai Ágnes</i>).....	276
DAVID WHARTON LLOYD	Battlefield Tourism. Pilgrimage and the Commemoration of the Great War in Britain, Australia and Canada, 1919–1939 (<i>Tóth Zsolt</i>)	278
NÉGYESI LAJOS	Csaták néma tanúi. A csata- és hadszíntérkutatás, hadtörténeti régészet fogalma és módszerei (<i>Polgár Balázs</i>)...	281

CONTENTS

STUDIES

LÁSZLÓ PÓSÁN	The 'Great War' between the Teutonic Order and the Polish–Lithuanian State (1409–1411)	3
FABIO MARTELLI	Montecuccoli's New Warfare Conceptions as Seen Through the Campaign Against Turenne.....	31
ATTILA SÜLI	Transylvania and the Neighbouring Counties Turning into Area of War in 1848.....	63

PUBLICATIONS

ANDRÁS OROSS	Irish Regiments in Hungary. A Contribution to the Practice of Winter Billeting of the Standing Army in the 1690s.....	117
ZOLTÁN BAGI	Second-Lieutenant Honoré Bonnet's Secret Mission	145
FERENC TÓTH	András Hadik's Military Schooling during the 1737–1739 Turkish War.....	157
GYÖRGY CSORBA	Plan of a Circassian–Polish–Hungarian Alliance in 1849	171
ISTVÁN SPECK	The 'Sziklai Case' – Budakeszi, 1956.....	183

WORKSHOP

CSABA KÁLI	Former Lord Lieutenant Béla Teleki's Documents from World War I in the Archives of Zala County	219
------------	--	-----

HISTORICAL SOURCES

IOAN-AUREL POP – – ALEXANDRU SIMON	Sources of the Antecedents and Consequences of the Battle of Kenyérmező (1479).....	229
KATALIN MÁRIA KINCSES	András Hadik's Library, Part II.....	239

REVIEW

ANDREAS OBENAU – – CHRISTOPH KAINDEL	Krieg im mittelalterlichen Abendland (<i>László Veszprémy</i>)...	259
RAFFAELLA GHERARDI – – FABIO MARTELLI	La pace degli eserciti e dell'economia. Montecuccoli e Marsili alla Corte di Vienna (<i>Levente Nagy</i>).....	261
IMRE BÁNKÚTI – – KÁLMÁN MÉSZÁROS	Bene Regi – For the King's Benefit. Imperial Lieutenant General László Ebergényi's Role in the Conclusion of Peace at Szatmár. László Ebergényi's selected letters and Istvány Bivolínyi's Fragment Diary (1710–1711)(<i>Katalin Mária Kincses</i>).....	267
BALÁZS BAGU	The 1848/49 Revolution and War of Independence at Sub-Carpathia (<i>József Solymosi</i>)	270

GYULA KEDVES – – RITA RATZKY	Petőfi of the Battlefields. Documents, Writings by Petőfi under War Historian and Literature Historian-Poetic Analysis (<i>Krisztián Kemény</i>).....	272
TIBOR BALLA	Austrian–Hungarian Generals of the Great War. Field Marshals, Colonel-Generals, Generals of the Cavalry and the Infantry, Generals of the Artillery (<i>Sándor Szakály</i>).....	275
GERGELY PÁL SALLAI	Everything for Our Home Country! Austrian-Hungarian Military Formation and Memorial Badges from World War I (<i>Ágnes Makai</i>).....	276
DAVID WHARTON LLOYD	Battlefield Tourism. Pilgrimage and the Commemoration of the Great War in Britain, Australia and Canada, 1919–1939 (<i>Zsolt Tóth</i>).....	278
NÉGYESI LAJOS	Mute Witnesses of Battles. The War Historian-Archaeological Notion and Methods of Battlefield- and Seat of War Research (<i>Balázs Polgár</i>).....	281

TABLE DES MATIERES

	ÉTUDES	
LASZLO PÓSÁN	La «grande guerre» entre l'Ordre des chevaliers teuto- niques et l'État polono-lituanien (1409–1411).....	3
FABIO MARTELLI	Les nouvelles idées stratégiques de Montecuccoli à la lumière de la campagne contre Turenne.....	31
ATTILA SÜLI	La transformation de la Transylvanie et des comitats voisins en théâtre d'opérations militaires en 1848.....	63
	PUBLICATIONS	
ANDRÁS OROSS	Des régiments irlandais en Hongrie. Contributions au cantonement d'hiver de l'armée régulière dans les années 1690.....	117
ZOLTÁN BAGI	Mission secrète du sous-lieutenant Honoré Bonnet.....	145
FERENC TÓTH	András Hadik à l'école militaire de la guerre turque de 1737–1739.....	157
GYÖRGY CSORBA	Projet d'une alliance polono-hungaro-circassienne en 1849 ..	171
ISTVÁN SPECK	«L'affaire Sziklai» – Budakeszi, 1956	183
	ATELIER	
CSABA KÁLI	Documents sur la première guerre mondiale de l'ancien préfet de comitat Béla Teleki dans les Archives du Dé- partement de Zala.....	219
	PUBLICATIONS DE SOURCE	
IOAN-AUREL POP – – ALEXANDRU SIMON	Sources sur les antécédents et la conséquence de la bataille de Kenyérmező (1479).....	229
KATALIN MÁRIA KINCSES	Bibliothèque d'András Hadik. II	239
	REVUE	
ANDREAS OBENAU – – CHRISTOPH KAINDEL	Krieg im mittelalterlichen Abendland (<i>László Veszprémy</i>)...	259
RAFFAELLA GHERARDI – – FABIO MARTELLI	La pace degli eserciti e dell'economia. Montecuccoli e Marsili alla Corte di Vienna (<i>Levente Nagy</i>).....	261
IMRE BÁNKÚTI – – KÁLMÁN MÉSZÁROS	Bene Regi – En faveur du roi. Le rôle du général de divi- sion impérial László Ebergényi dans la conclusion de la paix de Szatmár. Lettres choisies de László Ebergényi et le journal fragmenté d'István Bivolínyi (1710–1711) (<i>Katalin Mária Kincses</i>).....	267
BALÁZS BAGU	La révolution et la guerre d'indépendance de 1848–1849 dans la Russie subcarpathique (<i>József Solymosi</i>).....	270

GYULA KEDVES – – RITA RATZKY	Le Petőfi des champs de bataille. Documents et œuvres de Petőfi avec des analyses poétiques, d'histoire militaire et littéraire (<i>Krisztián Kemény</i>).....	272
TIBOR BALLA	Généraux austro-hongrois de la Grande Guerre. Feld-maréchaux, colonels généraux, généraux d'infanterie et de cavalerie, généraux commandants de corps d'armée (<i>Sándor Szakály</i>)	275
GERGELY PÁL SALLAY	Tout pour la patrie! Insignes austro-hongrois commémoratifs et des formations militaires de la première guerre mondiale (<i>Ágnes Makai</i>)	276
DAVID WHARTON LLOYD	Battlefield Tourism. Pilgrimage and the Commemoration of the Great War in Britain, Australia and Canada, 1919–1939 (<i>Zsolt Tóth</i>).....	278
LAJOS NÉGYESI	Témoins muets des batailles. La définition et les méthodes de l'exploration des champs de bataille et des théâtres d'opérations militaires et de l'archéologie militaire (<i>Balázs Polgár</i>).....	281

INHALT

STUDIEN

LÁSZLÓ PÓSÁN	Der „große Krieg“ zwischen dem Deutschritterorden und dem polnisch-litauischen Staat (1409–1411).....	3
FABIO MARTELLI	Die neuen strategischen Vorstellungen Montecuccolis im Licht des Feldzugs gegen Turenne.....	31
ATTILA SÜLI	Siebenbürgen und die Wandlung der benachbarten Komitate zu Kriegsschauplätzen im Jahre 1848.....	63

MITTEILUNGEN

ANDRÁS OROSS	Irische Regimenter in Ungarn. Beiträge zur Praxis der Winter-Einquartierung des stehenden Heeres in den 1690er Jahren.....	117
ZOLTÁN BAGI	Die geheime Mission von Leutnant Honoré Bonnet.....	145
FERENC TÓTH	András Hadik in der Militärschule des türkischen Krieges in den Jahren 1737-1739.....	157
GYÖRGY CSORBA	Der Plan des tscherkessisch-polnisch-ungarischen Bündnisses im Jahre 1849.....	171
ISTVÁN SPECK	Der „Fall Sziklai“ – Budakeszi, 1956.....	183

WERKSTATT

CSABA KÁLI	Die Schriften des einstigen Obergespanns Béla Teleki aus dem Ersten Weltkrieg im Archiv des Komitats Zala.....	219
------------	--	-----

QUELLENPUBLIKATIONEN

IOAN-AUREL POP – – ALEXANDRU SIMON	Quellen über die Vorgeschichte und die Folgen der Schlacht auf dem Brodfeld (1479).....	229
KATALIN MÁRIA KINCSES	Die Bibliothek von András Hadik. II.....	239

RUNDSCHAU

ANDREAS OBENAU – – CHRISTOPH KAINDEL	Krieg im mittelalterlichen Abendland (<i>László Veszprémy</i>)...	259
RAFFAELLA GHERARDI – – FABIO MARTELLI	La pace degli eserciti e dell'economia. Montecuccoli e Marsili alla Corte di Vienna (<i>Levente Nagy</i>).....	261
IMRE BÁNKÚTI – – KÁLMÁN MÉSZÁROS	Bene Regi – Zugunsten des Königs. Die Rolle des kaiserlichen Feldmarschalleutnants László Ebergényi beim Friedensschluss von Szatmár (Sathmar). Ausgewählte Briefe von László Ebergényi und das Tagebuchfragment von István Bivolányi (1710–1711) (<i>Katalin Mária Kincses</i>)..	267
BALÁZS BAGU	Der Freiheitskampf und die Revolution von 1848/49 in der Karpato-Ukraine (<i>József Solymosi</i>).....	270

GYULA KEDVES – – RITA RATZKY	Der Petöfi der Schlachtfelder. Dokumente und Petöfi- Werke mit militärgeschichtlichen und literaturge- schichtlich-poetischen Analysen (<i>Krisztián Kemény</i>).....	272
TIBOR BALLA	Die österreichisch-ungarischen Generäle des Großen Krieges. Feldmarschalls, Generaloberste, Infanterie- und Kavalleriegeneräle, Feldzeugmeister (<i>Sándor Szakály</i>).....	275
GERGELY PÁL SALLAY	Alles für die Heimat! Österreichisch-ungarische mili- tärische Verband- und Gedenkabzeichen aus dem Ersten Weltkrieg (<i>Ágnes Makai</i>)	276
DAVID WHARTON LLOYD	Battlefield Tourism. Pilgrimage and the Commemora- tion of the Great War in Britain, Australia and Canada, 1919–1939 (<i>Zsolt Tóth</i>)	278
LAJOS NÉGYESI	Lautlose Schlachtzeugen. Der Begriff und die Methoden der Schlacht- und Kriegsschauplatzforschung, der mili- tärgeschichtlichen Archäologie (<i>Balázs Polgár</i>)	281

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ	
ЛАСЛО ПОШАН	„Великая война” между Германским Орденом Рыцарей и польско–литовским государством (1409–1411)... 3
ФАБИО МАРТЕЛЛИ	Новые стратегические замыслы Моньтекукколи в свете военного похода против Туренне..... 31
АТТИЛА ШЮЛИ	Становление театра военных действий в Трансильвании и соседних областях в 1848 году..... 63
СООБЩЕНИЯ	
АНДРАШ ОРОШШ	Ирландские полки в Венгрии. Материалы, связанные с практикой зимнего расквартирования в 1690-х годах.. 117
ЗОЛТАН БАГИ	Тайная миссия лейтенанта Оноре Бонне..... 145
ФЕРЕНЦ ТОТ	Андраш Хадик в военной школе турецкой войны 1737–1739 годов..... 157
ДЬЁРДЬ ЧОРБА	План черкесско–польско–венгерского союза в 1849 году..... 171
ИШТВАН ШПЕК	„Дело Сиклаи” – Будакеши, 1956..... 183
МАСТЕРСКАЯ	
ЧАБА КАЛИ	Записки, документы периода первой мировой войны бывшего губернатора комитата Бела Телеки в архиве комитата Зала..... 219
СООБЩЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ	
ИОАН-АУРЕЛ ПОП – – АЛЕКСАНДРУ ШИМОН	Источники о предшествующих событиях и последствиях Кеньермезейской битвы (1479 год)..... 229
КАТАЛИН МАРИЯ КИНЧЕШ	Библиотека Андраша Хадик. Часть II..... 239
ОБЗОР	
ANDREAS OBENAUS – – CHRISTOPH KAINDEL	Krieg im mittelalterlichen Abendland (<i>Ласло Веспреми</i>).... 259
RAFFAELLA GHERARDI – – FABIO MARTELLI	La pace degli eserciti e dell’ economia. Montecuccoli e Marsili alla Corte di Vienna (<i>Левенте Надь</i>)..... 261
ИМПРЕ БАНКУТЫ – – КАЛМАН МЕСАРОШ	Vene Regi – На благо короля. Роль Ласло Эбергеньи – императорского генерал-лейтенанта в заключении сатмарского мира. Избранные письма Ласло Эбергеньи и отрывки из дневника Иштвана Биволиньи (1710–1711 гг.) (<i>Каталин Мария Кинчеш</i>)..... 267
БАЛАЖ БАГУ	Революция и борьба за свободу в 1848–1849 гг. в Закарпатье (<i>Йожеф Шоймоши</i>)..... 270

ДЬЮЛА КЕДВЕШ – – РИТА РАТЦКИ	Петёфи полей сражений. Документы, произведения Петёфи с военно-историческими и литературоведческими-поэтическими анализами. (<i>Кристиан Кемень</i>)	272
ТИБОР БАЛЛА	Австро-венгерские генералы Великой Войны. Маршалы, генерал-полковники, пехотные и кавалерийские генералы, генерал-фельдмаршалы (<i>Шандор Сакаи</i>)	275
ГЕРГЕЙ ПАЛ ШАЛЛАИ	Всё за родину! Военные боевые и памятные значки австро-венгерских войск (<i>Агнеш Макаш</i>)	276
DAVID WHARTON LLOYD	Battlefield Tourism. Pilgrimage and the Commemoration of the Great War in Britain, Australia and Canada, 1919–1939 (<i>Жольт Тот</i>)	278
ЛАЙОШ НЕДЬЕШИ	Немые свидетели битв. Понятие и методы военно-исторической археологии в исследовании битв и театров военных действий (<i>Балаж Полгар</i>).....	281